

Д.Ж. Дауылова¹ , Г.Қ. Қазыбек^{1*} ,Д. Коксал² , М.Т. Джамалдинова³ ¹Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан²Чанаккале Онсекиз март Университеті, Чанаккале, Түркия³Қазақ ұлттық аграрлық зерттеу университеті, Алматы, Қазақстан

*e-mail: kazybek_68@mail.ru

Ә. ТАРАЗИДІҢ «ЖАЗА» РОМАНЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ОТБАСЫЛЫҚ ДИСКУРСЫНЫҢ ОРЫС ЖӘНЕ АҒЫЛШЫН ТІЛДЕРІНЕ АУДАРЫЛУЫ: САЛЫСТЫРМАЛЫ ТАЛДАУ

Мақала Ә. Таразидің «Жаза» романы негізінде қазақ отбасылық дискурсының орыс және ағылшын тілдеріне аударылу барысында туындайтын тілдік және мәдени ерекшеліктерін талдауға арналған. Зерттеудің мақсаты – қазақ отбасы дискурсына тән туыстық атаулар, мәдени реңкті лексемалар, тұрақты қолданыстар мен сөйлеу этикетінің аудармадағы берілу ерекшеліктерін салыстырмалы талдау арқылы анықтау. Жұмыстың негізгі идеясы – қазақ отбасылық қарым-қатынас жүйесіндегі мәдени-ұлттық мазмұнды үш тілде салыстыра талдау арқылы аудармадағы трансформация үрдістерін жүйелеу. Мақаланың ғылыми маңыздылығы қазақ мәдениетіне тән ұғымдардың орыс және ағылшын тілдерінде берілу механизмдерін сипаттай отырып, аударматану мен лингвомәдениеттану саласындағы мәдени баламасыздық, дискурстық бейімдеу, аудармашы стратегиясы сияқты теориялық мәселелерді тереңдете түсіндіруінде. Зерттеу үш тілдегі мәтіндерді салыстыру, жекелеген лексикалық бірліктердің жиілігін бақылау, контекстуалдық және сапалық интерпретация тәсілдеріне сүйенеді. Зерттеу нәтижесінде қазақ тіліндегі мәдени-ұлттық лексемалардың орыс мәтінінде транслитерация және семантикалық түсіндіру арқылы, ағылшын мәтінінде экспликация, компенсация және стильдік бейімдеу арқылы берілетіні анықталды. Сонымен қатар family / семья / отбасы концептісінің үш тілде түрлі жиілікте көрініс табуы дискурстық бейімдеудің тілдік ерекшеліктерін айқындады. Мақала нәтижелері көркем аударма сапасын арттыруға және этномәдени мазмұнды тиімді жеткізуге практикалық үлес қосады.

Түйін сөздер: отбасылық дискурс, салыстырмалы талдау, «Жаза» романы, аударма, трансформация.

D.Zh. Dauylova¹, G. K. Kazybek^{1*},
D. Koksall², M.T. Dzhmaldinova³¹Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan²Canakkale Onsekiz mart University, Canakkale, Turkey³Kazakh National Agrarian University, Almaty, Kazakhstan

*e-mail: kazybek_68@mail.ru

Translating Kazakh Family Discourse into Russian and English in A. Tarazi's Novel Zhaza: A Comparative Analysis

The article examines the linguistic and cultural features that arise in the process of translating Kazakh family discourse into Russian and English, using A. Tarazi's novel Zhaza ("Retribution") as the primary material. The aim of the study is to identify, through comparative analysis, the specific ways in which kinship terminology, culturally marked lexemes, idiomatic expressions, and norms of speech etiquette characteristic of Kazakh family discourse are rendered in translation. The central idea of the work is to systematize translation-related transformation processes by comparing the cultural and national content of the Kazakh family-communicative model across three languages. The scientific significance of the article lies in its contribution to a deeper theoretical understanding of such issues in translation studies and linguoculturology as cultural non-equivalence, discursive adaptation, and translator strategies. By describing the mechanisms through which Kazakh cultural concepts are represented in Russian- and English-language contexts, the study clarifies the challenges and patterns of cross-cultural transfer. Methodologically, the research is based on the comparison of three language versions of the text, the observation of selected lexical frequencies, contextual examination, and qualitative interpretation. The

rendered through transliteration and semantic explanation, whereas the English translation employs explicitation, compensation, and stylistic adaptation. Furthermore, the differing frequency of the concept family / семья / отбасы across the three language versions highlights distinctive features of discursive adaptation. The results provide a practical contribution to improving the quality of literary translation and ensuring the effective transmission of ethnocultural meaning.

Keywords: family discourse, comparative analysis, Zhaza novel, translation, transformation.

Д.Ж. Дауылова¹, Г.Қ. Қазыбек^{1*},
Д. Коксал², М.Т. Джамалдинова³

¹Казахский национальный университет имени аль-Фараби, Алматы, Казахстан

²Университет Чанаккале Онсекиз Март, Чанаккале, Турция

³Казахский национальный аграрный исследовательский университет, Алматы, Казахстан

*e-mail: kazybek_68@mail.ru

Перевод казахского семейного дискурса на русский и английский языки в романе А. Тарази «Жаза»: сопоставительный анализ

Статья посвящена анализу языковых и культурных особенностей, возникающих при переводе казахского семейного дискурса на русский и английский языки на материале романа А. Тарази «Жаза» («Возмездие»). Цель исследования – выявить с помощью сопоставительного анализа специфику передачи в переводе родственных терминов, лексем с культурной коннотацией, устойчивых выражений и норм речевого этикета, характерных для казахского семейного дискурса. Основная идея работы заключается в систематизации трансформационных процессов в переводе посредством сопоставительного анализа культурно-национального содержания казахской семейно-коммуникативной модели в трех языках. Научная значимость статьи заключается в том, что, описывая механизмы репрезентации казахских культурных понятий в русскоязычном и англоязычном пространствах, она углубляет теоретическое понимание таких проблем переводоведения и лингвокультурологии, как культурная безэквивалентность, дискурсивная адаптация и переводческие стратегии. Исследование опирается на сопоставление трех языковых версий текста, наблюдение за частотностью отдельных лексических единиц, а также методы контекстуальной и качественной интерпретации. В результате исследования установлено, что культурно-национальные лексемы казахского языка в русскоязычном тексте передаются преимущественно посредством транслитерации и семантических пояснений, тогда как в англоязычном тексте используются экспликация, компенсация и стиливые адаптации. Кроме того, различная частотность употребления концепта family / семья / отбасы в трех языковых вариантах выявила специфику дискурсивной адаптации. Полученные результаты вносят практический вклад в повышение качества художественного перевода и эффективную передачу этнокультурного содержания.

Ключевые слова: семейный дискурс, сопоставительный анализ, роман «Жаза», перевод, трансформация.

Кіріспе

Әдеби аудармада түпнұсқа мәтіндегі мәдени-ұлттық ерекшеліктерді дәл жеткізу – күрделі мәселелердің бірі. Отбасыға қатысты дискурс (отбасылық дискурс) – әр мәдениетте айрықша белгілері бар, туыстық атаулар мен отбасы құндылықтарын білдіретін тілдік құралдар жүйесі. Қазақ халқының отбасылық қарым-қатынаста қолданатын туыстық атаулар, үлкенге құрметтеп сөйлеу формалары, т.б. тілдік бірліктері орыс немесе ағылшын тілдеріндегі баламаларынан едәуір ерекшеленеді. Мұның басты себебі, әр тілде отбасы құрылымы мен мәдени құндылықтардың тілге өзіндік із қалдыруы. Мәселен, қазақ және қытай тілдерінде туыстық атаулар жүйесі өте дамыған болса, ағылшын тілінде қарапайымдау келеді. Ағылшын тілінде *grandfather*

– әрі нағашы, әрі ата мәнін береді, *uncle* – әке жағынан да, шеше жағынан да ағайындарға ортақ атау (Chen, 2019). Ал қазақ мәдениетінде, басқа да шығыс халықтарында сияқты әулеттік туыстық пен ата-текке ерекше мән беріледі, сондықтан әр туыстың өз атауы бар, мысалы, *нағашы ата* – шешесінің әкесі, *жиен* – қыздан туған немере және т.б. (Vakhitova, 2022).

Сондай-ақ, бірқатар зерттеулерде ағылшын және қазақ тіліндегі «отбасы/family» ұғымдарының құрамына кіретін репрезентанттар мен «отбасы» концептісінің семантикасын ашатын когнитивтік парадигмалар бойынша түсіндіріледі: 1) отбасы – бұл үй; 2) отбасы – бұл ауызбіршілік; 3) отбасы – бұл балалы үй; 4) отбасы – бұл ыстық үй; 5) отбасы – қонақжайлылық; 6) отбасы – бұл отан; 7) отбасы – бұл әйел; 8) отбасы – бұл отбасы мүшелері (Байзакова, 2023, б.13).

Ағылшын мәдениетінде отбасы құрылымы ядролық сипатта болғандықтан, туыстық жіктеу жалпыламалы болып келеді. Мұндай айырмашылықтар аударма барысында «лексикалық лакуна» проблемасын туындатады, яғни бір тілдегі ұғым екінші тілде тікелей баламасыз болады.

Отбасылық дискурстың құрамына тек атаулар ғана емес, сондай-ақ отбасына қатысты қалыптасқан тұрақты тіркестер, риторикалық амалдар, туыстар арасындағы сөйлесу стилінің барлығы кіреді. Тіл білімінде фразеологиялық бірліктер мен тұрақты ұғымдар ұлттың тарихи қалыптасқан дәстүрлері мен дүниетанымын сақтаушы құрал екені аталып өтті (Karagulova, 2025). Демек отбасылық тұрақты тіркестер мен концепттерді аудару кезінде оларды сөзбе-сөз жеткізу кейде түпнұсқадағы мәдени реңкті жойып жіберуі мүмкін. Керісінше, түпнұсқадағы ерекшелікті барынша сақтау үшін аудармашы транслитерация, түсіндірме қосу сияқты тәсілдерді қолдана алады. Аударманың мәдени аспектілерін зерттеуші Л. Вентути аудармашы көздеген стратегияны «жақындату» және «бөтендендіру» деп жіктейді. Алдыңғысында мәтін оқырманға барынша түсінікті болу үшін бөгде мәдени ерекшеліктер тегістеледі, соңғысында түпнұсқа колоритін сақтау үшін аударма оқырманын бөгде мәдениет ортасына енгізеді (Venuti, 1995). Туыстық атаулар мен отбасылық ұғымдарды аударуда осы екі ұстаным арасалмағын талдау – өзекті ғылыми мәселе.

Материалдар мен әдістер

Зерттеу материалы ретінде көрнекті қазақ жазушысы Әкім Таразидің «Жаза» романының түпнұсқасы және романның орыс, ағылшын тілдеріндегі аудармалары пайдаланылды. «Жаза» – алғаш 1980 жылдардың аяғында жазылған шағын көлемді роман, онда 1986 жылғы Желтоқсан оқиғасынан кейінгі кеңестік қоғамның айнасы іспетті ауыр оқиға суреттеледі. Шығармада басты кейіпкер Або отставкадағы әскери қызметкер ретінде әлеуметтік әділетсіздікпен күресуге бел буады. Оның жанұялық жағдайы, әсіресе жары Зара мен қос баласының тағдыры романның өзегінде жатыр. Романда қазақ отбасына тән сана, балаға мейірім мен үлкенге құрмет сияқты құндылықтар мен шынайы өмірдің қайшылықтары қатар өрілген. Автор кеңестік цензураны айналып өту үшін туындыны жапон ертегісінен аударма түрінде ұсынғаны туралы алғы сөзінде жазған (Тарази, 2013, б. 350-429), кейінірек қазақ

тіліндегі түпнұсқаны өзі орыс тіліне аударып, 1998 жылы «Возмездие» деген атпен жариялады (АСКП, 2019, б. 33-110). Сондай-ақ романның ағылшын тіліне аудармасы Retribution (аударма авторы – Richard Coombes) 2016 жылы жарық көрді де, 2019 жылы «Contemporary Kazakh Literature prose anthology» томдығына енгізілді (CKLPA, 2019).

Сонымен қатар аталған үш мәтін салыстырмалы талдау үшін электрондық форматта жүйеленді. Түпнұсқа мен аударма мәтіндер Microsoft Word құжаттарынан тазартылып, мәтіндік файлдар түрінде өңделді. Жекелеген лексикалық бірліктердің жиілігін бақылау үшін AntConc бағдарламасы мен Python тілінде жазылған қарапайым скрипттер қосымша құрал ретінде пайдаланылды. Негізгі қызықтыратын семантикалық өріс – «отбасы» ұғымына қатысты лексика болғандықтан, ең алдымен туыстық атаулар мен отбасы мүшелерін білдіретін сөздер анықталды. Қазақ тілінде бұларға *әке, шеше/ана, ата, әже, аға, жеңге, ана/мәте, іні, қарындас, бала, қыз, келін, күйеу (күйеу бала)* және т.б. жатады. Орыс және ағылшын тілдерінде сәйкесінше *отец/nana, мать/мама, дед, бабушка, брат, сестра, муж, жена, сын, дочь* сияқты сөздер және *father/dad, mother/mom, grandfather, grandmother, brother, sister, husband, wife, son, daughter* және т.б. бар. Аталған сөздердің әр корпуста кездесу жиілігі есептелді, қажет жағдайларда сөздердің түрленген формалары (тәуелдік, септік, көптік тұлғалары) бір түбірге келтіріліп саналды. Мысалы, орыс тілдік корпус үшін «*дети*» және «*детей*» формалары «*ребенок*» түбіріне жатқызылып, жиынтық жиілік көрсетілді.

Жиілік талдаудан бөлек, сапалық талдау әдісі қолданылды. Түпнұсқадағы белгілі бір қызықты тілдік қолданыстың аудармада қалай берілгені контекстуалдық тұрғыда қарастырылды. Мұндай талдауға іліккен бірліктерді тандау кезінде, біріншіден, аудармашыға қиындық туғызуы ықтимал мәдени элементтер ескерілді (мысалы, қазақтың туыстық формалары немесе метафоралық тіркестері). Екіншіден, аударма мәтіндеріндегі айқын байқалатын ерекше шешімдер таңдалды, мысалы, аудармашының төл сөзді сол күйінде қалдыруы немесе қосымша түсініктеме беруі. Нақтырақ айтқанда, келесі жағдайлар зерделенді:

1. Қазақ тіліндегі «*мәте*» деген әйелге құрметті формадағы қаратпа сөздің аудармалары;
2. Қазақ әйелінің күйеуіне еркелетіп айтатын «*сұңқарым*» метафорасының аудармада берілуі;

3. Қазақ диалогтарында жиі ұшырасатын «Абай аға» сияқты есім+аға үлгісінің аудармасы;

4. Балалардың ата-анаға қарата сөйлеу формалары («әке/шеше» немесе «папа/мама»);

5. Жалпы «отбасы» деген ұғымның аталуы мен оған қатысты сөйлесімдер (мысалы, үлкеннің батасы, жұбату, қоштасу сөздері т.б.) үш тілде салыстырылды.

Осы талдауды жүргізу үшін түпнұсқа және аударма мәтіндерден тиісті үзінділер алынып, олардың мағыналық және стильдік қырлары сарапталды. Зерттеу барысында аударма тану теориясындағы мынадай тұжырымдар басшылыққа алынды: (1) аудармашының мақсаты түпнұсқа мазмұнын коммуникативті тең бағалы етіп жеткізу; (2) мәдени реалийлерді аудару стратегиялары; (3) дискурс және мәтін талдауы.

Статистикалық деректерді түсіндіруде сонымен қатар қазақ және басқа тілдердегі отбасы концептісін сипаттайтын лингвомәдени зерттеулердің нәтижелері ескерілді. Зерттеу нәтижелері сандық дерек пен сапалық мысалдар түрінде төменде ұсынылады.

Әдебиеттерге шолу

Қазіргі таңда аударматануда түпнұсқа мен аударма мәтіндерін салыстырмалы және сандық бақылау әдістері арқылы талдау кең қолданыста. Мона Бейкер алғаш рет аударма корпусын қолдана отырып, аудармашының стилі, мәтіннің лексикалық үлгісі, аудармадағы нормалар секілді құбылыстарды жүйелі зерттеуге болатынын көрсетті (Baker, 1993; 1995; 1999). Корпусқа негізделген зерттеулер түпнұсқа мен аударма мәтіндерінің арасындағы көзге бірден шалынбайтын нәзік айырмашылықтарды да сандық мәліметтермен анықтап береді (Wang, 2024). Зерттеуде осы әдісті қолданып, қазақ жазушысы Әкім Таразидың «Жаза» романының түпнұсқасы мен автордың өзі орыс тіліне аударған нұсқасын

және ағылшын тіліне аударылған нұсқасын салыстыра отырып, отбасылық дискурстың аудармадағы берілу ерекшеліктерін талдадық. *Зерттеудің өзектілігі* – қазақ мәдениетіндегі отбасы қарым-қатынасын көрсететін дискурстық элементтердің өзге тілдерге аударылуындағы үрдістерді анықтау, сол арқылы мәдени межелерді трансляциялауда кездесетін проблемаларды айқындау. Талдау нәтижелері жалпы аударма теориясындағы мәдени сәйкестік мәселесіне үлес қосады деп пайымдаймыз.

Зерттеудің мақсаты – «Жаза» романы мысалында қазақ отбасы дискурсының орыс және ағылшын тілдеріне аударылу ерекшеліктерін салыстырмалы талдау арқылы анықтау. Осы мақсатқа қол жеткізу үшін келесі міндеттер қойылды: (1) түпнұсқа және аударма мәтіндер корпустарын құру; (2) отбасылық дискурстың семантикалық өрісіне енетін негізгі лексика бірліктерін (туыстық атаулар, отбасы концептілері) үш тілде жиілік тұрғысынан салыстыру; (3) нақты мәтіндік мысалдар арқылы аудармашылар қолданған трансформация түрлерін (балама таңдау, транслитерация, түсіндірме беру, т.б.) талдау; (4) аудармадағы байқалған үрдістерді теориялық тұрғыда түсіндіру (мәдени арақатыстық, аудармашы стратегиясы және т.б. тұрғысынан). *Зерттеу нәтижелері* бұған дейінгі жүргізілген этномәдени зерттеулермен (Issakova, 2020) және туыстық терминология бойынша лингвистикалық зерттеулермен (Karagulova, 2025), (Vakhitova, 2022) салыстырылады.

Нәтижелер мен талқылау

Алдымен, қазақ, орыс және ағылшын мәтіндеріндегі отбасына қатысты сөздердің жалпы қолданыс көлеміне назар аударайық. Мәтін көлемдерінің бірқатар айырмашылықтарын ескере отырып, жиіліктерді салыстырмалы түрде қарастырдық. 1-кестеде таңдап алынған кейбір негізгі атаулардың кездесуі келтірілді.

1-кесте

Қазақ түпнұсқасындағы отбасылық лексиканың орыс және ағылшын аудармаларында берілуі

Түпнұсқа (қазақ) сөз және мағынасы	Орыс тіліндегі аудармасы	Ағылшын тіліндегі аудармасы
Төте – 1. Әдетте қазақ әкесінің әкпесін немесе қарындасын төте деп атайды. 2. Кейде туыс болып келмейтін, жасы үлкен, сыйлы әйел адамдарды да төте деп атау дәстүрі бар.	<i>tame</i> (транслитерация) – «Тате, менің атым Қайсар...» деп сөйлеседі	<i>täte</i> (транслитерация) – “... <i>We are relatives, täte!</i> ” деп сол қалпында алынған

Түпнұсқа (қазақ) сөз және мағынасы	Орыс тіліндегі аудармасы	Ағылшын тіліндегі аудармасы
Аға – бірге туған, туысқан, ағайынды, аталас, рулас ер адамдардың патрилия (әке) жағынан жасы үлкені.	<i>ага</i> (есіммен бірге) – кейіпкерді «Або-ага» деп атайды	(аудармада кездеспейді) – Абоны тек атымен атайды немесе есімін береді
Сұңқар – жыртқыш, қазақ танымында жоғары бағаланатын қасиетті құс. Сұңқарым – метафора	<i>сокол мой!</i> – Зара күйеуіне «сокол мой» деп айтады	“ <i>my falcon!</i> ” – тура аударма («менің сұңқарым» мағынасында) сақталған
Әке – әке, (баланың өз әкесіне айтуы)	<i>papa</i> – балалар Аборды «papa» деп атайды	<i>Papa</i> – ағылшында балалардың айқайы: “Papa! Papa!”

Ескерту: Кесте Ә. Таразидің «Жаза» романы (қазақ, орыс, ағылшын тіліндегі) негізінде жасалды

Ағылшын тіліндегі аудармада қазақтың «...ага» формасы баламасыз қалған. Мысалы, Қайсар жас жігіт Зараға «Або-ага» деп айтып тұрған еді, оны аудармашы тек “Або” деп берген немесе мүлде атамаған. Бұл – ағылшын тілінде тұлғаға атақ/туыстық арқылы қарата сөйлеудің жоқтығынан туындаған амал. Ағылшын мәдениетінде бейтаныс әйелге “*madam*” деп айтылады, бірақ ол қазақ тіліндегі «*тәте*» сөзінің мәнін дәл бере алмайды.

Жоғарыдағы кестеден байқағанымыздай, түпнұсқадағы кейбір маңызды мәдени лексемалар аудармаларда әртүрлі жолмен берілген. Атап айтқанда, «*тәте*» сөзі екі аудармада да сол күйінде қалдырылып, транслитерация арқылы қолданылған (орыс оқырманына да, ағылшын оқырманына да бейтаныс сөз). Ал «Або-ага» сияқты түркілік форманы ағылшын аудармасы мүлде көрсетпеген (контексте аңғарылуы мүмкін, бірақ арнайы балама жоқ), орыс тілінде сол қалпы сақталған. «Сұңқарым» деген бейнелі сөз тіркесі екі аудармашы тарапынан да сөзбе-сөз аударылып, “*my falcon*” образы сол күйінде жеткізілген. Романның орыс тіліндегі нұсқасында түсіндірме бар, яғни «қазақ әйелдері күйеуін тек *сұңқарым* деп атайды» деп автор ескертіп өтеді. «Әке»–«*papa*» баламасы қиындық туғызбай, екі аудармада да эквивалентті «*papa/Papa*» түрінде алынғанын көреміз. Демек, оқырманға түсінікті әмбебап лексика аудармада өзгеріске ұшырамайды, ал баламасы жоқ мәдени сөздер не сол күйінде қалады, не сипаттамалы тәсілмен беріледі.

Келесі кезекте жиілік талдау нәтижелерін қарастырайық. 2-кестеде үш тілдегі мәтіндерде «отбасы / семья / family» сөзінің неше рет қолданылғаны салыстырмалы түрде көрсетілген. Қазақ тіліндегі нұсқада *отбасы* сөзі небәрі 3 рет кездесті, орысша тілінде *семья* – 2 рет, ал ағыл-

шын тілінде *family* – 16 рет шықты. Ағылшын тіліндегі аудармада *family* ұғымы жиірек аталуы ағылшын оқырманына заттың мәнін анық жеткізу мақсатына байланысты болуы мүмкін. Орыс және қазақ мәтіндерінде көбіне «отбасы» сөзін атамай-ақ, оның мүшелерін немесе балама сөздерді қолдану арқылы (*жанұя, әулет, үй-ішілік*) жеткізілген.

2-кесте

«Отбасы» сөзінің түпнұсқа және аударма мәтіндерде қолданылу жиілігі

Қазақ тіліндегі (отбасы) сөзі	Орыс тіліндегі (семья) сөзі	Ағылшын тіліндегі (family) сөзі
3	2	16

Ескерту: Кесте мақала авторлары тарапынан құрастырылған

Жалпы, роман мәтінінде отбасылық дискурстың ең жиі көрініс табуы – балалар мен ата-ана арасындағы диалогтарда болды. Абонның ұлы мен қызы әке-шешесіне қарата сөйлегенде «әке», «ана» (немесе «шеше») деген сөздерді қолданады, орыс тіліндегі аудармада сәйкесінше «*papa*», «*мама*» деп алынған. Ағылшын тілінде бұл сөздерді аудармашы “*Papa*” және “*Mama*” түрінде беруге де, не жай “*father*”, “*mother*” деуге де болушы еді, бірақ аудармашы көбіне эмоционал күйді көрсету үшін *Papa* деп бала тіліне тән форманы таңдаған. Мәселен, бала Боло шошынып оянған сәтте бірнеше рет «*Papa! Papa! Мен шыдай алмаймын!*» деп айқайлайды, ағылшын тіліндегі мәтінде “*Papa! Papa! ... I can't bear it!*” деп тікелей балама жасалған. Бұл жерде аудармашы формалды “*Father!*” деп емес, ауызекі “*Papa!*” деп беру арқылы түпнұсқаның эмоционалдық сипатын дәл сақтаған.

Басқа туыстық атауларға келсек, түпнұсқада «*ата*», «*әже*» сөздері романда сирек ұшырасады (негізінен тарихи тұлғалар немесе баланың түсінде көретін кейіп бейнесінде). Орыс тілінде бұларға «*дедушка*», «*бабушка*» баламалары сәйкес келеді, ағылшын аудармасында “*grandpa/granny*” түрінде аударылған эпизодтар бар. Ал «*іні, қарындас*» сияқты сөздер романның оқиғасында орын алмаған, себебі басты отбасы ядросы тек ата-ана мен балалардан тұрады. Есесіне, отбасылық байланысқа қатысты өзге концептілер кездеседі: мысалы, Зараның өз ата-бабасына қатысты мәртебесі оны кейіпкер Қайсар «*Әулие Отшельниктің шөбересі*» деп таныстырады. Бұл жерде *шөбере* ұғымы орыс тілінде айқын берілген («*правнучка*»), ал ағылшын тілінде аудармашы “*great-granddaughter*” деп дәл балама тапқан. Бұл – туыстық дәрежелердің ағылшында да ғылыми нұсқада бар екенін, тек күнделікті қолданыста көп танымал еместігін көрсетеді. Аудармашы арнайы осы сөзді қолданып, қажетті контекст жасаған.

Жоғарыда кестеде көрсетілген «*тәте*» сөзі – қазақ тілінде жасы үлкендеу бөгде әйелге немесе туыс апаға қарата айтуға арналған ізетті сөз. Аудармашы Р. Кумбз бұл сөзді сол күйінде қалдырып, курсивпен *täte* деп енгізген. Оған қоса, сөйлемде Қайсар “*We are relatives, täte!*” деп айтады, аудармашы мұнда *täte* сөзінің мағынасын ашып бермегенімен, алдында Қайсардың өз руын, туыстық жақындығын түсіндіретін жолдар бар. Орыс тіліндегі аудармада да дәл солай, яғни, «*Родственники мы с вами, тате!*» – деп Қайсар Зараға бір жағынан ресми «*вы*» формасында сөйлеп, бір жағынан тікеле қазақы «*тәте*» сөзін қолданады. Демек, аудармашы да бұл сөзді «аударылмайтын» деп тауып, транслитерациямен қалдырған. Мұның себебі – мақсатты тілде дәл баламасы жоқтығы. Мысалы, ағылшын тілінде бейтаныс әйелге “*auntie*” немесе “*ma’am*” деуге болар еді, бірақ “*auntie*” өте жылы реңк береді (әдетте кішкентай бала өз туған әпке-қарындастарына айтады), ал “*ma’am*” тым ресми және бөтен адамға айтылады. Қазақтың «*тәте*» сөзіндегі жақындық мағына сол екеуінің ортасында, сондықтан оны аудармашы сол қалпында қалдыруды жөн көрген. Бұл – аудармадағы шеттетіп жеткізу (foreignization) стратегиясының мысалы деп бағалауға болады, яғни, шет сөзді сол күйде алып, оқырманды жаңа ұғыммен бетпе-бет қалдыру. Оқырман оны түсінбесе де, контекстен туысқандық мәндегі сөз екенін аңғарады, әрі шығарма ұлттық бояуын сезінеді.

Қазақ тіліндегі «*әке, шеше, бала*» тәрізді сөздер өзге тілдерде баламасы бар қарапайым лексикаға жатады. Аудармада бұлармен аса мәселе тумаған: түпнұсқада Зараның балаларын «*қызым, балам*» деп жұбатып сөйлеуі орыс тілінде «*доченька, сыночек*» деп өте мейірлі формалармен берілген, ағылшын тілінде аудармашы балаларының атын атап немесе жалпы “*children*” деп сөйлету арқылы жеткізген (ағылшында баласын еркелетіп айтуға арналған арнайы грамматикалық форма жоқ, сондықтан аудармашы қайталамау үшін кейде атын атап кеткен). Сол сияқты, балалардың әке-шешесіне тіл қатуы – жоғарыда айтылғандай *papa–мама* түрінде қорытылған. Орыс тілінде «*papa, мама*» – бейресми, жылы форма, қазақ тіліндегі «*әке, шешеге*» балама деңгейде. Ағылшында “*Dad, Mom*” деуге болар еді, бірақ аудармашы “*Papa*” сөзін таңдап, біраз ерекшелік енгізген. “*Papa*” сөзі ағылшынның өзінде көбіне викториандық дәуір стиліне тән ескілеу форма, қазіргі күні сирек қолданылғанымен, ағылшын әдеби стилінде кездеседі. Мұны таңдау, әрине, аудармашының жеке стилистикалық шешімі. Дегенмен ол арқылы қазақи отбасындағы әкені сыйлау, құрметпен қатар жақындықты көрсету мақсатына жеткен деуге болады.

Романда қазақи танымға сай бірнеше метафора кездеседі. Соның бірі – Зараның күйеуін «*сұңқарым*» деп атауы. Қазақ мәдениетінде ер азаматты құсқа (бүркіт, сұңқар) балау – оның аңшы, қорған ретіндегі символикалық образы. Автор романда Зараны белгілі құсбегі әкенің қызы етіп суреттеген, сондықтан оның сөзі орынды: «*...тек аман болсын менің сұңқарым!*» дейді ол күйеуіне тілек қылып. Бұл тіркесті орыс тіліне автордың өзі «*лишь бы был жив и здоров мой сокол!*» деп аударған – яғни «*менің сұңқарым*» сөзбе-сөз «*мой сокол*» болды. Орыс тілінде күйеуін «*мой сокол*» деп атау әдеттегі құбылыс емес, бірақ автор түсіндірме қосып: «*Көптеген қазақ әйелдері күйеуін тек “сұңқарым” деп атайды*» деп оқырманға мәдени ақпарат береді. Ағылшын аудармасында да дәл осылай, Зараның аузына “*my falcon*” деген сөз салынады, әрі қазақ әйелдерінің осыған үксас әдеті бар екені қоса айтылады (“*Like most Kazakh women, Zara only ever called her husband “my falcon”*” деп аудармашы мәтіннің өзінде түсіндірме берген). Осылайша, бұл метафораны екі аудармашы да түпнұсқадағыдай тура қалдырған. Аударманың бұл түрі – *калька*, яғни, түпнұсқа құрылымын сол тілдің өз сөздерімен өзгеріссіз көшіріп алу деп аталады. Аудармашының ағылшын тілді

оқырманды көбірек ескеруі, сол мақсатты аудиторияның қазақ мәдениетінен бейхабар екендігімен байланысты болса керек. Ал Тарази орыс тілді кеңістікті жақсы білгендіктен, олардың қазақ ұғымдарын белгілі мөлшерде түсінетіндігіне сенім артуы да ықтимал. Қалай болғанда да, «сұңқарым» аудармасында ұлттық колорит жоғалған жоқ.

Тағы бір мәселе, қазақ тілінде үлкен мен кіші арасындағы қарым-қатынаста грамматикалық сыпайылық категориясы (Сіз/сен) қатаң сақталады, орыс тілінде де солай (Вы/ты). Ағылшын тілінде ондай категория болмағандықтан, аудармада кейіпкерлердің бір-біріне қандай деңгейде құрмет көрсетіп тұрғанын аңғару қиындайды. Мысалы, орыс тіліндегі нұсқада жоғарыда келтірілген Қайсардың Зараға диалогы «*Вы... тате*» деп, бір жағынан «вы» арқылы зор құрмет, екінші жағынан «тәте» арқылы жақындық білдіреді. Түпнұсқада да, тиісінше, Қайсар Зараға «*сиз*» деп сөйлеген. Ағылшын тілінде Қайсардың сөзінде «*you*» ғана тұрады – ол әрі «сен», әрі «сиз» мағынасын береді, сондықтан сыпайылық реңкі контекст арқылы ғана аңғарылады. Аудармашы Қайсардың зілсіз, ізетті үнін көрсету үшін оның сөйлемдеріне «*please*» сияқты қыстырма сөздерді қосады. Сонымен қатар, Қайсардың өзін таныстыру формасында ағылшын тілінде кіші адамның үлкенге аты-жөнін бірден айта салуы әдепсіздік деп саналмайтынын ескерсек, аудармада оның «*Менің атым Қайсар*» деуі қалыпты. Түпнұсқада ол «*мен Қайсармын*» демей, алдымен Зараға «*Тәте*» деп, содан кейін барып өзін таныстырады. Бұл – үлкен кісінің назарын өзіне бұрып, рұқсат алу ишарасын білдіреді. Аудармада бұндай реңктер толықтай болмаса да, ішінара байқалады. Ағылшын тілінде «*Mrs. Zara*» деп айтуға болар еді, бірақ аудармашы оны қолданбайды. Жоғарыда жазғанымыздай, *täte* сөзін қалдырған. Жалпы, ағылшын тіліндегі адресатқа бағытталған мұндай сөздік форманың жоқтығы қазақ отбасылық дискурсының бір бөлшегін міндетті түрде жойып жібереді, сол себепті аудармашы оның орнын лексикалық немесе стилистикалық тәсілдермен толтырады. Мысалы, Абоның анасы баласына «*балам*» деп сөйлесе, ағылшынға оны «*my child*» деп аудару жасанды шығуы мүмкін. Сондықтан оны «*dear*» немесе жай *comma intonation* арқылы беруге болады. Біздің талдаған романымызда мұндай ұсақ тілдік элементтер де кездеседі. Нәтижесінде ағылшын аудармасы қазақи ресми сөйлеу реңкін беру үшін кей тұста архаизм немесе ерекше

стильді таңдайды, орыс аудармасы көп жағдайда қазақ диалогының стильдік деңгейін сәтті қайталайды.

Отбасылық дискурстың аудармада сақталуы тек лексикамен өлшенбейді, сондай-ақ жалпы көріністе қалай қабылданатынымен де байланысты (Muldagaliyeva et al., 2022). Аударма мәтін кейде түпнұсқадағы отбасы тақырыбының өзектілігін өзгертіп жіберуі мүмкін. Біздің салыстыруымызда ағылшын нұсқасында отбасыға қатысты бөлімдер түпнұсқаға қарағанда эмоционалдырақ көрінді. Мысалы, Абоның балалары қатты науқастанып жатқан финалдық тарауда аудармашы олардың қиналысын сипаттайтын сөздерді тіпті күшейтіп жібереді. Ағылшын тіліндегі нұсқада «*wailing, sobbing*» сияқты етістіктер жиі қайталанса, орысшасында «*хнычет, плачет*» деген сөздер аз қолданылған, түпнұсқада баланың түсіне байланысты бейтарап баяндау көбірек. Сол тараудың соңында Або өз балаларын құшақтап тұрып, үлкен міндетке бел байлайды. Осы кезде ағылшын тіліндегі аудармада «*my children...my parents...my homeland*» деп бірнеше жерге «*менің... менің...*» деген қосып, пафосты күшейтеді. Орыс тілінде бұл тұста Або ойын ішінен ғана түйіндеп, монолог ретінде көрінеді. Бұл – аудармашы Р. Кумбздің стилі деп түсінуге болады. Ол ағылшын тілі нормаларына сүйеніп, отбасылық маңыздылықты сөздермен айқын көрсетіп беруді жөн санаған. Сондай-ақ ағылшын тіліндегі жалпы *family* сөзі қазақи әулет, ата-мекен идеяларын біріктіретін кең ұғымға айналғандай әсер береді. Нәтижесінде, түпнұсқадағы патриархалдық отбасының мәні ағылшын оқырманына толық түсінікті болу үшін біршама айқындау жасалған деуге болады. Орыс аудармасында автор онсыз да өзі болғандықтан, ондай әсірелеуге бармаған, шамамен түпнұсқадағыдай жабық мағынаны сақтаған.

Жоғарыда келтірілген нәтижелер қазақ отбасылық дискурсының аудармадағы тағдырын бірнеше қырынан көрсетеді. Ең алдымен байқалатыны – лексикалық деңгейдегі баламасыздық. Қазақ тіліндегі туыстық атаулар жүйесі өте бай, ал орыс, ағылшын тілдерінде мұншалық детальды емес. Бірқатар зерттеулерде қазақ тіліндегі 300 туыстық атаудың біразы орыс тілінде тікелей баламасы жоқ екені анықталды, әсіресе *жыныс* пен *жас* ерекшеліктеріне байланысты дифференциация көп ұшырасады (Vakhitova, 2022). Демек, кейбір ұғымдарды аудармашылар баламасыз қалдыруға мәжбүр болды. Мұны аударматануда транслитерация немесе транскрип-

ция тәсілі деп атайды, мұнда шет тілдің сөзі сол күйде дыбысталып беріледі. Әдетте бұл стратегия оқырманға түсініксіз сөз қалдыратыны үшін жиі сыналады, бірақ белгілі жағдайда, мысалы, ұғымды сипаттап жеткізу мүмкін емес, қысқа ұстау қажет болғанда транслитерация орынды. Біздің мысалдарда, әсіресе ағылшын аудармасында, транслитерацияланған сөздердің жанына «Kazakh women call their husbands...» деген сияқты шағын түсініктеме қосу әдісі байқалды. Бұл – *компенсация* тәсілі, яғни, тікелей аударылмаған сөздің мәнін жанама түрде басқа сөйлемде түсіндіріп беру. Орыс тілінде аудармашы (автор) бұл әдісті көп қолданбаған. Аудитория факторын ескеру – аудармашының маңызды міндеті, аударманың прагматикалық бағытын айқындайды.

Екінші мәселе – мәдени концептілерді жеткізу. Қазақ отбасылық дискурсында кейбір ұғымдар терең ұлттық сипатта, аудармада бұларды жоғалту шығарманың идеялық-мазмұндық тұтастығын бұзуы ықтимал. Біздің зерттеген романның басты лейтмотиві – әке (Або) өз отбасы үшін, балаларының болашағы үшін жанын қиюға даяр тұратын батырлық жолы. Бұл концепт қазақтың халық прозасында да кездеседі және жалпы отбасылық дәстүрінде әке – қорғаушы, қамқоршы, асыраушы бейнесінде көрінеді. Зараның Абоға «сұңқарым» деуі осы архетипті айқындай түседі. Ағылшын және орыс аудармаларында бұл образ сол күйінде сақталғанымен, оны көркем қабылдау әр оқырманда әртүрлі болуы мүмкін. Ағылшын оқырманы үшін *“my falcon”* ерекше метафора болып көрінуі мүмкін, орыс оқырман үшін *«мой сокол»* бейнесі романтикалық поэзиядағы кейіпте естілері анық, орыс фольклорында да сұңқар, қыран мотивтері бар. Бірақ бастысы – аудармашылар бұл жерде түпнұсқа концептісін оқырманға барынша жақындатуға тырыспаған, қайта түпнұсқаның өзін ұсынған. Бұл аудармадағы «бөтендендіру» (*foreignization*) ұстанымының бір мысалы деп жоғарыда айттық. Оның артықшылығы – түпнұсқа рухын сақтау, кемшілігі – шет оқырманға түсініксіздеу болуы. Біздің ойымызша, аталмыш роман жағдайында бұл шешім өте орынды, себебі шығарманың өзіндік колориті, оқиғалардың ұлттық нақышы бұрмаланбай жеткен.

Үшінші – дискурстық деңгейдегі айырмашылықтар. Қазақ және орыс тілдері көбіне мазмұндас келгенімен, ағылшын тіліне аударғанда тек тіл ауысып қоймай, кей тұста баяндау манерасы да өзгеріске ұшырайтыны байқалады.

Атап өткеніміздей, ағылшын аудармасы кейбір жерлерде эксплицитті (айқын) егуді күшейткен: бұл ағылшын тілі нормаларында жиі ұшырасатын құбылыс. Зерттеушілер мұны аудармадағы «түсіндіре жеткізу» (*explicitation*) үрдісі деп атайды, яғни, аударылған мәтін әдетте түпнұсқаға қарағанда анық, ұзақ әрі егжей-тегжейлі болып келеді. Біздің жағдайымызда бұл әсіресе отбасылық мәселелер төңірегінде көрінді. Абоның ішкі монологтары ағылшында тікелей сөзімен берілсе, қазақ түпнұсқада көбіне астарлы, түс көру түрінде ишарамен білдірілген. Сол секілді, ағылшын тілінде нақты *family* сөзі бірнеше мәрте қайталанып, оқырман назарын отбасы концептісіне аударып тұр, ал түпнұсқада ол сөз сирек қолданылғанымен, жалпы мәтінде оның орнына эмоциялық күшейтулер мен қайталамалар (*«Құтқар!»*, *«жалынамын»*) бар. Бұл – әр тілдің ақпарат беру әдісі әртүрлі, аудармашы оны бейсаналы түрде болса да аударма мәтінде өз тілінің қалыбына салады. Осындай түйсікті стратегиялардың нәтижесінде аудармада «аудармашының үні» қалыптасады. Таразидың орыс тіліндегі нұсқасы жинақы, кей тұста поэтикалық, көп нәрсені оқырманға ишарамен ұқтырады, ал Р. Кумбздің ағылшын мәтіні анық баяндап, қажет болса оқырманға түсіндіріп, эмоцияны вербал түрде айқын көрсетіп отырады. Бұл ерекшеліктер жалпы ағылшын көркем әдебиетінің және қазақ, орыс әдебиетінің дәстүрлерінен де туындайды. Англо-саксон проза дәстүрі диалог пен іс-әрекетке құрылған, артық баяндау аз, бірақ кейіпкердің сезімін сөзбен айтуға қарсы емес, ішкі толғанысын ашық суреттейді. Ал қазақ және орыс классикалық прозасында кейіпкердің сезімін астарлы детальдармен немесе оқиғаның метафоралық параллелизммен бейнелеу жиі кездеседі. Аудармашылар осы дәстүрге сай әрекет еткені көрінеді. Бұл – кең көлемдегі дискурстық ерекшелік, ол да отбасылық дискурстың аудармасына әсер етті. Яғни, аудармада отбасы тақырыбының берілуі сол тілдің әдеби стиліне икемделген.

Қазақ тілінде отбасыға қатысты ұжымдық сипат басым, ал ағылшын тілінде индивидуалистік үрдіс күштірек. Ағылшын тіліндегі аудармада «менің отбасым, менің балаларым» деп жиі айтылады: *Oh, Lord, help me for the sake of my children. They are angels. Angels. My Ajna. My Bolo. For the sake of my children. 'He knew that he was losing consciousness. That would be the end: he end; he would never reach his Goal. Goal. 'How, and as whom, would I then stand before you, My*

Lord, my maker? How? How, ал түпнұсқасында Або өз отбасы үшін күрескенімен, тікелей «менің отбасым» деп айтпайды, оның ұғымында бәрі өзі мен қоғамның ажырамас бөлігі ретінде беріледі. Зараның да сөздерінде қазақы иелік бар, бірақ ол инклюзивті мағынада, олар бірге бір әулеттің жалғасы ретінде көрінеді. Ағылшын тілінде бұл инклюзивтілік септіктер немесе арнайы қосымшалар арқылы жеткізу мүмкін емес, сондықтан аудармада әр индивид жеке аталады. Өз кезегінде, орыс тіліндегі дискурс бұлардың ортасында, бір жағынан «менің» деп айту бар, екінші жағынан барлығы ортақ істің айналасында тұрғандай сезіледі. Абонның монологтарынан «*Не оставляй детишек на растерзание времени*» деген жолда балаларын жеке меншігі емес, уақыттың қиындығынан құтқару міндеті анық байқалады. Бұдан шығатын қорытынды – аудармашы тек тілдік таңба ауыстырмайды, мәдени парадигманы да қоса бейімдейді.

Қорытынды

Жалпы алғанда, жүргізілген зерттеу көрсеткендей, қазақ отбасы дискурсын аударуда лингвистикалық және мәдени факторлар тығыз астасады. Мәтіннің денотативті мағынасын дәл беру жеткіліксіз, аудармашы прагматикалық деңгейде түпнұсқаның әсерін қайталауды көздеуі тиіс. Салыстырмалы талдау және жекелеген лексикалық бірліктердің жиілігін бақылау аудармалардағы жүйелі өзгертулер мен сәйкессіздіктерді анықтауға мүмкіндік берді. Нәтижесінде біз түпнұсқа мен аудармадағы отбасыға қатысты лексика көлеміндегі айырмашылықтарды санмен көрсеттік және нақты мысалдарды салыстыру арқылы оның себептерін түсіндірдік. Бұл тәсіл аударма сапасын бағалауда, аудармашы стилін сипаттауда пайдалы екені белгілі. Болашақта осы бағыттағы зерттеулерді

кеңейтіп, көлемді материалдармен қамту жоспарланып отыр. Атап айтқанда, қазақ тіліндегі отбасылық қасиетті ұғымдарды әр түрлі аудармаларда қалай берілгенін жан-жақты қарастыру өзекті. Сонымен бірге, аударма теориясында мәдени баламасыздықты еңсеру жолдары бойынша практикалық нұсқаулықтар әзірлеуде біздің зерттеу нәтижелері қолданбалы маңызға ие болмақ. Қазақ тіліндегі ұлттық болмысты халықаралық оқырмандарға тиімді жеткізу – аудармашыдан жоғары шеберлік пен терең түсінік талап ететін іс. Аталмыш зерттеу қазақ отбасылық дискурсының бір көрінісін талдау арқылы сол күрделі үдерістің бірнеше қырын ашты деп санаймыз.

Мүдделер қақтығысы

Авторлар осы мақалаға қатысты мүдделер қақтығысының жоқ екенін мәлімдейді.

Мақала авторларының үлесі

Дауылова Динара Жакыпбековна зерттеу тұжырымдамасын әзірледі, ғылыми әдебиеттерді жинады, мақаланың алғашқы нұсқасын жасады. Қазыбек Гүлмира Құдайбергенқызы зерттеу әдістемесін толықтырды, әдіс-тәсілдерді толықтыруға көмектесті, соңғы нұсқасын бекітті. Динчай Коксал зерттеу тұжырымдамасы бойынша кеңес беруге, нәтижелерді қорытуға көмектесті. Джамалдинова Мәнат Тұрсынбекқызы зерттеу материалдарын жүзінділеуге, қазақ, орыс және ағылшын тілдеріндегі мәтіндік деректерді салыстыруға, библиографиялық аппаратты рәсімдеуге және мақаланың техникалық редакциясын дайындауға қатысты. Барлық авторлар мақаланың соңғы нұсқасымен танысып, оның мазмұнын мақұлдады және зерттеу нәтижелері мен тұжырымдарының дұрыстығына жауапты.

Әдебиеттер

- Chen, C. (2019). A comparative study on English and Chinese kinship terms and their translation strategies. *Theory and Practice in Language Studies*, 9(9), 1237–1242. <https://doi.org/10.17507/tpls.0909.22>
- Vakhitova, T., Kuzembayeva, G., Yergazina, A., Zhumakhanova, A., & Khayrullina, R. (2022). Kazakh and Russian kinship terminology: A comparative linguistic and cultural analysis of lacunae. *Eurasian Journal of Applied Linguistics*, 8(1), 28–43. <https://doi.org/10.32601/ejal.911517>
- Байзакова, В. Е., & Дуйсекова, К. К. (2023). Тілдік санадағы «отбасы» концептісі. *Eurasian Journal of Philology: Science and Education*, 189(1), 13–20. <https://doi.org/10.26577/EJPh.2023.v189.i1.ph2>
- Karagulova, B. S., Mulkamanova, A. Z., Salikhova, A., Vakhitova, T. F., & Kadyrova, B. M. (2025). The linguocultural feature of phraseological units of kinship terms (on the materials of Kazakh, Russian, and English languages). *Forum for Linguistic Studies*, 7(3), 830–842. <https://doi.org/10.30564/fls.v7i3.8510>
- Venuti, L. (1995). *The translator's invisibility: A history of translation*. Routledge.

- Тарази, Ә. (2013). *Шығармалары. Қиянат: романдар*. Астана: Фолиант.
- Антология современной казахской прозы. (2019). Москва: Издательство Московского университета.
- Contemporary Kazakh literature: Prose anthology*. (2019). Nur-Sultan: Public Foundation National Bureau of Translations.
- Baker, M. (1993). Corpus linguistics and translation studies: Implications and applications. In M. Baker, G. Francis, & E. Tognini-Bonelli (Eds.), *Text and technology: In honour of John Sinclair* (pp. 233–250). John Benjamins.
- Baker, M. (1995). Corpora in translation studies: An overview and some suggestions for future research. *Target*, 7(2), 223–243. <https://doi.org/10.1075/target.7.2.03bak>
- Baker, M. (1999). The role of corpora in investigating the linguistic behaviour of professional translators. *International Journal of Corpus Linguistics*, 4(2), 281–298. <https://doi.org/10.1075/ijcl.4.2.05bak>
- Wang, G., & Xin, Y. (2024). An analytical framework for corpus-based translation studies. *Humanities and Social Sciences Communications*, 11, 1709. <https://doi.org/10.1057/s41599-024-04250-4>
- Issakova, S. S., Sadirova, K. K., Kushtayeva, M. T., Kussainyova, Z. A., Altaybekova, K. T., & Samenova, S. N. (2020). World ethnocultural specificity of verbal communication: Good wishes in the Russian and Kazakh languages. *Media Watch*, 11(3), 502–514. https://doi.org/10.15655/mw_2020_v11i3_202935
- Muldagaliyeva, A. A., Urazgaliyeva, S., Tleulinova, M. B., Zhyrenshina, K., Zharmagambetova, A., & Adilbayeva, U. (2022). A socio-cultural study of face and politeness conceptions in the Kazakh context. *Pertanika Journal of Social Sciences and Humanities*, 30(S1), 25–42. <https://doi.org/10.47836/pjssh.30.S1.02>

References

- Antologiya sovremennoy kazahskoy prozy [Anthology of contemporary Kazakh prose]. (2019). Moscow: Moscow University Press. (In Russian)
- Baizakova, V. Y., & Duisekova, K. K. (2023). Tildik sanadagy “otbasy” kontseptisi [The concept of “family” in linguistic consciousness]. *Eurasian Journal of Philology: Science and Education*, 189(1), 13–20. <https://doi.org/10.26577/EJPh.2023.v189.i1.ph2> (In Kazakh)
- Baker, M. (1993). Corpus linguistics and translation studies: Implications and applications. In M. Baker, G. Francis, & E. Tognini-Bonelli (Eds.), *Text and technology: In honour of John Sinclair* (pp. 233–250). John Benjamins.
- Baker, M. (1995). Corpora in translation studies: An overview and some suggestions for future research. *Target*, 7(2), 223–243. <https://doi.org/10.1075/target.7.2.03bak>
- Baker, M. (1999). The role of corpora in investigating the linguistic behaviour of professional translators. *International Journal of Corpus Linguistics*, 4(2), 281–298. <https://doi.org/10.1075/ijcl.4.2.05bak>
- Chen, C. (2019). A comparative study on English and Chinese kinship terms and their translation strategies. *Theory and Practice in Language Studies*, 9(9), 1237–1242. <https://doi.org/10.17507/tpls.0909.22>
- Contemporary Kazakh literature: Prose anthology*. (2019). Nur-Sultan: Public Foundation National Bureau of Translations.
- Issakova, S. S., Sadirova, K. K., Kushtayeva, M. T., Kussainyova, Z. A., Altaybekova, K. T., & Samenova, S. N. (2020). World ethnocultural specificity of verbal communication: Good wishes in the Russian and Kazakh languages. *Media Watch*, 11(3), 502–514. https://doi.org/10.15655/mw_2020_v11i3_202935
- Karagulova, B. S., Mulkamanova, A. Z., Salikhova, A., Vakhitova, T. F., & Kadyrova, B. M. (2025). The linguocultural feature of phraseological units of kinship terms (on the materials of Kazakh, Russian, and English languages). *Forum for Linguistic Studies*, 7(3), 830–842. <https://doi.org/10.30564/fls.v7i3.8510>
- Muldagaliyeva, A. A., Urazgaliyeva, S., Tleulinova, M. B., Zhyrenshina, K., Zharmagambetova, A., & Adilbayeva, U. (2022). A socio-cultural study of face and politeness conceptions in the Kazakh context. *Pertanika Journal of Social Sciences and Humanities*, 30(S1), 25–42. <https://doi.org/10.47836/pjssh.30.S1.02>
- Tarazi, A. (2013). *Shygarmalary. Qiyanat: Romandar* [Works. Betrayal: Novels]. Astana: Foliant. (In Kazakh)
- Vakhitova, T., Kuzembayeva, G., Yergazina, A., Zhumakhanova, A., & Khayrullina, R. (2022). Kazakh and Russian kinship terminology: A comparative linguistic and cultural analysis of lacunae. *Eurasian Journal of Applied Linguistics*, 8(1), 28–43. <https://doi.org/10.32601/ejal.911517>
- Venuti, L. (1995). *The translator’s invisibility: A history of translation*. Routledge.
- Wang, G., & Xin, Y. (2024). An analytical framework for corpus-based translation studies. *Humanities and Social Sciences Communications*, 11, 1709. <https://doi.org/10.1057/s41599-024-04250-4>

Авторлар туралы мәлімет:

- Дауылова Динара Жакыпбековна – PhD докторант, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті (Алматы, Қазақстан, e-mail: dinaradauylowa@gmail.com).
- Қазыбек Гүлмира Күдайбергенқызы (корреспонденттік автор) – филология ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті (Қазақстан, Алматы, e-mail: kazybek_68@mail.ru).
- Динчай Коксал – филология ғылымдарының докторы, профессор, Чанаккале Онсекиз март университеті (Чанаккале, Түркия, e-mail: dkoksal@yahoo.com).
- Джамалдинова Манат Тургантаевна – аға оқытушы, Қазақ ұлттық аграрлық зерттеу университеті (Алматы, Қазақстан, e-mail: mdzhamaldinova@inbox.ru).

Information about the authors:

Dauylova Dinara – PhD Student, Al-Farabi Kazakh National University (Алматы, Қазақстан, e-mail: dinaradauylova@gmail.com).

Kazybek Gulmira (corresponding author) – Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Al-Farabi Kazakh National University (Алматы, Қазақстан, e-mail: kazybek_68@mail.ru).

Dinçay Köksal – Doctor of Philological Sciences, Professor, Canakkale Onsekiz Mart University (Chanakkale, Turkey, e-mail: dkoksal@yahoo.com).

Dzhamaldinova Manat – Senior Lecturer, Kazakh National Agrarian University (Алматы, Қазақстан, e-mail: mdzhamaldinova@inbox.ru).

Сведения об авторах:

Дауылова Динара Жакыпбековна – PhD-докторант, Казахский национальный университет имени аль-Фараби (Алматы, Казахстан, e-mail: dinaradauylova@gmail.com).

Казыбек Гулмира Кудайбергеновна (автор-корреспондент) – кандидат филологических наук, ассоциированный профессор, Казахский национальный университет имени аль-Фараби (Алматы, Казахстан, e-mail: kazybek_68@mail.ru).

Динчай Коксал – доктор филологических наук, профессор, Университет Чанаккале Онсекиз март (Чанаккале, Турция, e-mail: dkoksal@yahoo.com).

Джамалдинова Манат Тургантаевна – старший преподаватель, Казахский национальный аграрный исследовательский университет (Алматы, Казахстан, e-mail: mdzhamaldinova@inbox.ru).

*Келін түсті: 1 сәуір 2026 жыл
Қабылданды: 8 қыркүйек 2026 жыл*